

פטור משירות צבאי מטעמי מצפון

ערכת מידע

ערכת המידע הזו מיועדת לנשים וגברים שמעוניינות לפנות לוועדת מצפון על מנת להשתחרר מהצבא.

הערכה כתובה בלשון נקבה מטעמי נוחות בלבד, וכל הכתוב בה מתייחס לכל המינים.

תוכן עניינים

2	1. הקדמה
3	2. מתי לפנות ואיך?
3	מתי?
3	איך?
3	למי?
4	תוכן המכתב
5	תצהיר:
5	דברים טכניים חשובים ביותר
6	3. אחרי שליחת המכתב
7	4. ראיון בוועדת הפטור
7	לקראת הראיון
7	כשמגיעים
7	מי בוועדה?
8	מה עושים למבקשת?
8	נושאים ושאלות שיכולים לעלות בוועדה:
9	תתקשי על המקום שלך ותפגיני ביטחון:
9	מה עושים לעדים?
11	5. התשובה
12	נספח א' – רשימת כתובות וטלפונים
12	ארגונים
12	גורמים צבאיים
13	נספח ב' - יסודות ההתכתבות הפורמאלית
15	נספח ג: השינוי בפרשנות לחוק שרות בטחון בעקבות בג"צ מילוא.
16	נספח ד – "את הולכת ברחוב ומישהו מנסה לאנוס אותך" מה תעשי?

1. הקדמה

החוק הישראלי מכיר בזכותן של נשים לסרבנות מצפון. בשל שינוי של בג"ץ בפרשנות החוק, הזכות הזו לא מקוימת, ובמקומה יש כיום ועדת מצפון שונה, אשר גם נשים וגם גברים יכולים לגשת אליה, והבסיס החוקי שלה הוא שונה. [בנספח ג'](#) תוכלי למצוא הסבר מפורט.

אם קיבלת צו גיוס, תבדקי במעטפה: אולי תמצאי שם איזה פרוספקט שמסביר לך את הזכות שלך לסירוב ואיך לממש אותה. אם זה לא במעטפה, אולי זה נמצא איפשהו בלשכת הגיוס, בין הפרסומות של גולני ליחסי הציבור של השריון. אולי תמצאי משהו בנושא בספר האזרחות שלך.

אם לא מצאת (מי מחביא את זה? ולמה?), וגם אם כן, תוכלי להיעזר בערכת המידע הזו.

אנחנו לא מתיימרים לתת ייעוץ משפטי; כתבנו את הערכה הזו על בסיס הניסיון המעשי של כמה נשים ואנשים. אנחנו לא יודעים את הכל, והמערכת גם ממציאה תמיד דברים חדשים. לכן, יש בסוף גם כתובות וטלפונים שאפשר לקבל בהם סיוע. אנחנו ממליצות להשתמש בהם וליצור איתנו קשר. בכל מקרה, אל תתייחסי לערכה הזו (ולשום דבר אחר בעולם) כאל תורה מסיני.

ולבסוף: מי שטרם החליטה אם הגיוס לצבא הישראלי מתיישב עם מצפונה, וקיוותה להיעזר בערכה הזו כדי להחליט, תצטרך לחפש חומר קריאה אחר: הערכה הזו מיועדת למי שכבר גיבשה את דעתה ורוצה לממש את זכויותיה. הפניה לחומר קריאה על מלחמה ושלום, ממשלות ו(הפרות) זכויות אדם, גנרלים ופמיניזם וכד' תוכלי לקבל מהארגונים המצוינים בסוף המדריך.

אם את מעוניינת בסיוע / ייעוץ / תמיכה / עידוד אנא צרי איתנו קשר: info@newprofile.org. או תא קולי: 03-5160119

2. מתי לפנות ואיך?

מתי?

אנו ממליצים להגיש את הבקשה מיד עם קבלת הצו הראשון (ולפני מועד ההתייצבות לצו). יש בכך כדי לחזק את ההתרשמות של הוועדה שאת כנה ודעותייך מוצקות. כדאי מאוד להזכיר את התנגדותך לשירות לא רק במכתב אלא גם בשלב אימות הנתונים והראיון בצו הראשון, ובכל הזדמנות אפשרית. מצד שני, אם את עדיין מתחבטת לגבי דעותייך, קחי לך את הזמן לכתיבת המכתב (ואפשר גם לדחות בינתיים בעילות שונות ומשונות את ההתייצבות לצו הראשון). אבל כדאי גם שתזכרי, שהתגבשות רעיונית היא תהליך שאין לו סוף. הזמן שבין כתיבת המכתב לבין ההופעה בוועדה יאפשר לך ללבן עוד סוגיות ולהתחזק בטענותיך נגד השירות הצבאי. מאוד לא כדאי לדחות את הטיפול בבקשה לפטור – לא מתוך עצלות להתמודד עם הבירוקרטיה ולא מתוך פרפקציוניזם.

עם זאת, אם לא הספקת להכין את הבקשה, או קיבלת את ההחלטה רק מאוחר יותר, ניתן להתחיל בתהליך גם מאוחר יותר. כבר היו מקרים שבהם גם סרבניות ששלחו מכתב כחודש לפני תאריך הגיוס שלהן זכו להגיע לוועדה.

בין אם שלחת מכתב ובין אם לאו, חשוב שחוסר הרצון שלך לשרת בצבא – או לפחות ההתלבטות שלך בעניין – יבוא לידי ביטוי מהתחלה. בעבר הצבא פעל בהתאם לתקנות שפטרו את מבקשת הפטור (כל עוד מדובר באישה) מהתייצבות בלשכת הגיוס ומכל הליכי המיון. היום הם מתעקשים על זה, כך שסביר שתיחשפי לשורה של הליכים – אימות פרטים, ראיונות, מבחנים, בדיקות רפואיות, זימונים למיונים למיניהם וכדומה. חשוב לומר את הדברים בשלב אימות הפרטים. אפשר לבטא אותם במידת המאמץ שאת משקיעה במבחני המיון (אם ממילא את לא מתכוונת לשרת, למה להתאמץ בבחינות? להפך – ככל שהנתונים שלך יהיו נמוכים יותר, הצבא פחות יתאמץ להשאיר אותך בפנים). יש הנוהגות להסביר שהן סרבניות מצפון לכל אדם שמשתתף בהליכי הסיווג שלהן (אפילו אם אין לו שום קשר למצפון). אין לך שום סיבה להגיד להם באיזו יחידה את רוצה להיות, כשאת לא רוצה להיות באף יחידה – להפך, עדיף שתודיעי להם שאת לא מעוניינת בשום יחידה ותסבירי שוב את סירובך המצפוני. מובן, שאם את הולכת למיונים לסיירת דובדבן, זה לא בדיוק מתיישב עם ההודעה שלך על סירוב ביטחוני. עשית משהו כזה? הלכת למיון לחיל החימוש? רשמת הצלחה פנומנלית בבחינות? לא נורא. אם הלכת למיונים, יכול להיות שתצטרכי בהמשך להסביר למה (האם חל שינוי בהשקפות שלך מאז? האם הלכת תחת לחץ? וכדומה). אם הלכת למיונים לתפקידים שנחשבים מבוקשים ונדחית, יכול להיות שתצטרכי להתמודד עם הנחה של חברי הוועדה שהסירוב שלך לא נובע מטעמי מצפון אלא מאכזבה שלא קיבלת את מה שרצית. לא שאי-אפשר לצאת מזה.

בנוגע לבדיקות הגופניות – אם את מרגישה שהבדיקות שאת נאלצת לעבור הן פולשניות ומשפילות, ואת לא מוכנה לעבור אותן, תתעקשי על זה. אין שום סיבה שתחוש מושפלת בגלל הצבא. מניסיון, אם מישהי מתעקשת מספיק ולא מוכנה בשום אופן לעבור את הבדיקות האלו, היא לא תעבור אותן.

איך?

הבקשה אמורה להישלח בדואר רשום ללשכת הגיוס. הבקשה אמורה לכלול מכתב (עוד על תוכן המכתב בהמשך) ותצהיר (גם, פירוט בהמשך).

עם זאת, אם הבקשה נשלחת ברגע האחרון (למשל, יומיים לפני הגיוס) – ועדיף להימנע ממצבים כאלו – כדאי לגשת ללשכת הגיוס עם שני עותקים של הבקשה: אחד להם ואחד לך. בעת שמוסרים את העותק שלהם, יש לבקש שיחתימו את העותק שנשאר אצלך בחותמת "התקבל" (חותמת המציינת שהמסמך התקבל בלשכה בתאריך מסוים).

למי?

את המכתב צריך לשלוח ללשכת הגיוס, שאמורה להעביר אותו לוועדת הפטור. מומלץ לשלוח העתקים לשר הביטחון ולראש מנהל גיוס.

אפשר לשלוח העתקים לארגונים שונים המתעסקים בסרבנות מצפון (ראי כתובות וטלפונים של הארגונים הנ"ל ב**נספח א**). ניתן ואף נהוג לציין במכתב ששלחתן העתקים לארגונים הנ"ל גם בלי לשלוח העתק בפועל (מה יעשו אמנסטי במכתב בעברית? אמנם יש להם מתרגם אבל הוא עמוס בעבודה. לעומת זאת, פרופיל חדש דווקא ישמחו לדעת על קיומכן).

הרעיון מאחורי ההעתקים הוא שהם אמורים ליצור רושם של מישהי רצינית.

תוכן המכתב

המכתב צריך לכלול מלים מפורשות של בקשת פטור משרות צבאי מטעמים שבמצפון, הן בכותרת והן בגוף המכתב. משהו בנוסח "אני מבקשת לפטור אותי משרות צבאי מטעמים שבמצפון". בכותרת מומלץ להוסיף התייחסות לסעיף החוק הרלוונטי. כדי לדעת מהו הסעיף הרלוונטי בשבילך אנו ממליצות בחום לקרוא [את הנספח על השינוי בפרשנות לחוק שרות בטחון בעקבות בג"צ מילוא](#). על המלים האלה כדאי לחזור גם בפתיחת המכתב וגם בסופו. בסיכום ניתן גם לבקש שתזמני לוועדה בהתאם לנוהל המקובל.

הסבר של הטעמים לסירוב: המכתב צריך לתאר בצורה מפורטת (ורצוי משכנעת) את הטעמים לכך שאת מנועה מבחינה מצפונית מלשרת בצה"ל. חשוב לזכור, שהצבא לא משחרר נשים שמתנגדות לצבא מסיבות פוליטיות (מה שהם מכנים 'סרבנות סלקטיבית'). לכן, גם אם את מזכירה את הכיבוש, עלייך להדגיש שלא היית משרתת גם בצבא שוודיה: הסירוב שלך הוא אוניברסלי – לכל צבא (ואם את מצהירה על אנרכו-פציפיזם: כל צבא וכל מדינה). ככל שידוע לנו, הם מכירים רק בפציפיסטיות, ולא מכירים גם מלים לועזיות אחרות (להוציא 'סלקטיבית'). ואולם, בעיקרון המונח 'פציפיזם' צר יותר מהביטוי בחוק ('טעמים שבמצפון').

אפשר להבחין בין כל מיני סוגים של סרבנות. אחת האבחנות היא בין "סרבנות מוחלטת" ל"סרבנות סלקטיבית". הסרבנית המוחלטת לא תסכים לשרת בשום צבא ובשום נסיבות. הסרבנית הסלקטיבית לא שוללת כל שירות צבאי באשר הוא. היא עשויה להאמין שקיים דבר כזה "מלחמה צודקת" שבמסגרתה תהיה מוכנה לשרת, אבל היא לא מוכנה לשרת (למשל) בצבא כיבוש או בצבא אימפריאליסטי – זה מנוגד למצפונה. לצד האבחנה הזו קיימת אבחנה בין סרבנית מצפונית (שאינה מוכנה לשרת מטעמי מצפון) לסרבנית פוליטית, שסירובה לשרת הוא מבחינתה אמצעי פוליטי להתנגד או להביע מחאה על מדיניות ממשלתית מסוימת.

הצבא מזהה במשך כל השנים בין סרבנות מצפונית סלקטיבית לבין סרבנות פוליטית. זאת אומרת, שמי שמסרבת לשרת את הכיבוש, אבל הייתה משרתת בצבא האדום במלחמתו בנאצים, לא נחשבת בעיניהם כמי ש"טעמי מצפון מונעים אותה מלשרת בשירות ביטחון". לכן, ההמלצה שלנו היא, שאם את מזכירה במכתב את פעולות צה"ל בשטחים, תצייני בהדגשה שלא היית משרתת גם בצבאות אחרים – הסירוב שלך הוא אוניברסלי. חשוב להדגיש את הסירוב לקחת חלק בכל צבא ובכל מלחמה: בצ'צ'ניה ובאפגניסטן; בעיראק, ביוגוסלביה ובווייטנאם; ברואנדה או בין הודו ופקיסטן...

גם טיעונים שנוגעים לאינבדואליזם ("המסגרת הצבאית מדכאת") הם הליכה על חבל דק. המוסדות מסרבים לשחרר אם הם חושבים שהטעם לבקשה הוא נוחיות אישית. צריך לנסח את זה ברמה עקרונית, ולהסביר שזה גורם להתנגדות עקרונית לצבא. אפשר לציין גם טעמים נוספים: התנגדות ללאומיות (לרבות הלאומיות היהודית) ואינטרנציונליזם; זכויות בעלי חיים (הצבא משתמש בבע"ח למטרות לחימה ועורך ניסויים בבעלי חיים); זכויות נשים (הצבא כמערכת שוביניסטית), התנגדות לנשק גרעיני וכו'. שוב: נכון להיום, הטעמים האלו לא מוכרים על-ידי ועדות המצפון, ואם תטעני אותם לבדם (ללא הטיעון המרכזי של פציפיזם) סביר להניח שלא תשוחררי. יותר מכך, חשוב שעליהם יהיה הדגש, ושהם לא יאפילו על הטיעון המרכזי שלך – פציפיזם.

שווה להסביר כיצד הטעמים האלו משפיעים בפועל על חיך – פעילות בארגונים לזכויות אדם ולזכויות בעלי חיים, צמחונות, פעילות התנדבותית. מניסיוננו, הוועדה רואה קשר בין צמחונות וטבעונות לפציפיזם. אם אינך טבעונית, כדאי שתגבשי לעצמך תשובה על השאלה איך זה מתיישב עם ההתנגדות שלך לאלימות.

כדאי לציין במכתב גם את האופן שבו גיבשת את הדעות שלך: ספרים שקראת והשפיעו עלייך, חוויות מעצבות שעברת. אפשר לציין גם מסורת משפחתית: אמך סירבה לשרת בוויאטנם, אביך סירב לשרת באפגניסטן, אחיך סרבן לבנון, אחותך סרבנית שטחים וכו'...

פירוט מגעיך עם הצבא עד כה: אם כבר עברת ראיונות, בדיקות וכל מיני טרטורים אחרים מטעם הצבא, כדאי שתצייני במכתב את מה שקרה באותן הזדמנויות.

עדים: יש לציין במכתב גם שמות של לפחות שני עדים שיוכלו להעיד בוועדה. יש לציין גם כתובות שלהם, ונהוג, למרות שהתקנות לא מחייבות זאת, לצרף גם מספרי ת"ז שלהם (הרי אין לאדם קיום בלי שימספרו אותו). חובה לקבל את הסכמת העדים מראש. [בפרק על ההופעה בפני הוועדה אנחנו מתייחסים לשאלה אלו עדים כדאי לבחור](#). במקרה שתרצי להחליף עדים מאוחר יותר, מניסיוננו הדבר אפשרי.

תצהיר:

למכתב יש לצרף תצהיר. תצהיר זה מסמך שיש לו ערך כמו לעדות בשבועה בבית-משפט – כלומר הוא הוכחה שאת באמת רצינית במה שאת אומרת. לכן, גם דורשים את זה. תצהיר אפשר לעשות אצל עו"ד ידידותי או בבית משפט שלום, שנמצא בכל עיר כמעט. בבית המשפט זה עולה כסף (לא הרבה), ואצל עו"ד לא ידידותי זה עולה הרבה יותר. בתצהיר צריך לכתוב בסך-הכל: "טעמים שבמצפון מונעים אותי מלשרת בשירות ביטחון" (זה הנוסח בתקנות, אבל גם אם תכתבי "צבא במקום "שרות ביטחון", זה יעבור). שאר הנוסח הוא סטנדרטי וקיים בכל תצהיר, ועורך הדין או בית-המשפט מכירים אותו (זה מתחיל ב"אני הח"מ", וממשיך ב"זה שמי, זו חתימתי, ותוכן תצהירי אמת" ואז יש פסקה שבה מאשרים את החתימה שלך).

את התצהיר המקורי יש לצרף למכתב ללשכת הגיוס ואת העתקיו למכתבים האחרים. בתחתית המכתב, לאחר החתימה יש לציין: "מצורף: תצהיר", וניתן להזכיר את העובדה שהנך מצרפת תצהיר גם בגוף המכתב.

כמובן שיש לשמור בידיך צילום של התצהיר (כמו גם של המכתב).

דברים טכניים חשובים ביותר

1. לשלוח את המכתב ללשכת הגיוס ואת העותקים לגורמים בצבא בדואר רשום, אחרת הם טוענים שלא קיבלו את המכתב. חשוב לשמור את הקבלה מהדואר, ולהצמיד אותה בשדכן לצילום של המכתב ששמרת אצלך.
2. לציין תאריך על כל מכתב שאת כותבת במהלך המסע לשחרור.
3. לא לשכוח לחתום בסיומו של כל מכתב.
4. לצלם כל מכתב ששולחים (לפני ששולחים אותו) וכל מסמך שמצרפים למכתב.
5. לרשום בצורה מפורטת כל שיחת טלפון מהצבא, אל הצבא ופרטים לגבי כל הגעה ללשכת הגיוס: עם מי דיברת (לשאול תמיד שם, דרגה ותפקיד ולרשום מידי!), התאריך והשעה של השיחה, תוכן השיחה בצורה מפורטת, ובניסוח שתוכלי להבין אחר-כך (כדאי להימנע מרישום כמו "בעניין של מה שדיברנו הוא יודיע לי עוד כמה ימים", ובמקום זאת לרשום "התקשרתי ללשכת גיוס ב- 18.7.07. דיברתי עם סגן דוד רומנו, העוזר של ראש מנהל גיוס, בעניין זימון לוועדת הפטור. סגן רומנו יתקשר אלי הביתה תוך כמה ימים והכי מאוחר עד 22.7.07 ויודיע לי מתי ייקבע לי תאריך.")
6. לשמור את כל הרישומים ואת כל המכתבים ששלחת וקיבלת בקלסר מסודר.
7. לתייק כל דבר מיד לפני שהוא הולך לאיבוד.
8. לקרוא בעיון [את הנספח למדריך, "כללי ההתכתבות הפורמלית"](#) ולפעול לפי ההנחיות שם.

3. אחרי שליחת המכתב

אל תתני ליותר מדי זמן לעבור בלי שעונים לך. לפי פקודת מטכ"ל 8.0101 הצבא צריך לענות לך תוך 45 יום. אם עברו יותר מ-45 יום ועדיין לא קיבלת תגובה למכתב ששלחת, את מוזמנת בחום להזכיר להם את הפקודה הנ"ל.

תוך מספר שבועות את אמורה לקבל מכתב שאומר שמכתבך התקבל ומטופל (מכתב אחד מכל גורם צבאי ששלחת לו מכתב). אם לא קיבלת מכתב כזה מלשכת הגיוס – תרימי טלפון, תוודאי שהמכתב התקבל, ותבקשי אישור בכתב.

בהמשך ההליך יקבע לך מועד לוועדת פטור. הניסיון שלנו הוא שלא ממהרים לקבוע מועד. בכל מקרה, לא מזמנים אותך לוועדה לפני שאת בת 18 (כלומר בת 17 וחצי בערך לפי התחשיב המוזר שתיארנו קודם). אפשר לברר מדי פעם. הכתובת לבירורים בעניין ועדת המצפון, היא לא לשכת הגיוס, אלא מנהל הגיוס (היום-מיט"ב), מדור הפרט. טלפון: 03-7374946. (מספר הטלפון מעודכן נכון לנובמבר 2007)

לעתים קרובות מזמנים מבקשות פטור לראיון נוסף אצל קצינה בכירה בלשכת הגיוס, שהוא מעין ראיון מקדים לוועדה והזדמנות לתרגל לקראת ההופעה בוועדה עצמה. הראיון הזה משמש את הצבא ככלי נוסף לסינון פונות לוועדה, אם זאת מעטים המקרים בהם סרבניות לא זומנו לוועדה בעקבות הראיון. ההמלצה שלנו היא להתכונן לראיון הזה כפי שהיית מתכוננת להופעה בפני ועדת המצפון. השאלות שתישאלי הן דומות, ואת יכולה לנצל זאת בשביל להתכונן להופעה בוועדה. מה הנקודות החזקות שלך? על אילו שאלות היה לך קשה לענות?

לראיון אין משקל בהחלטת הוועדה, אך פעמים רבות עולים בוועדה דברים שאמרת בראיון. עוד דברים שאת עשויה להיתקל בהם הם זימונים לבחינות לכל מיני תפקידים או שאלון לגבי התפקיד שאת רוצה למלא בצבא – בכל המקרים האלו פשוט תסבירי שאת לא רוצה שום תפקיד כי את לא הולכת להתגייס. או שפשוט תתעלמי באלגנטיות.

על מועד ועדת הפטור תקבלי הודעה בדואר או בטלפון, מפקידה שתבקש שתאשרי לה כי את באמת יכולה להתייצב באותו יום. פעמים רבות ההודעה היא בהתראה קצרה (פחות משבועיים מראש). העדים שלך אמורים לקבל הודעה גם הם, אבל לא כדאי שתסמכי על זה, אלא תוודאי איתם.

שום דבר אינו קדוש: אפשר לשנות מועד של ועדה (אבל רק אם את ממש לא יכולה להגיע, כי עד שקובעים אותו מחדש עובר נצח קטן), אפשר להחליף עדים וכד'. צריך לתאם דברים כאלו זמן רב ככל הניתן מראש עם מי שחתום על הזימון לוועדה (בנוגע לעדים, הניסיון מלמד שאת יכולה גם להופיע ביום הוועדה עם עדים אחרים, וזה יסתדר). אם בשיחת הטלפון אומרים לך שאי אפשר, תתווכחי. אין דבר כזה "אי אפשר". אפשר גם לבקש לדבר עם המפקד של מי שדיברת איתו. אם הצלחת לעשות את השיחה מספיק זמן מראש ובכל זאת סירבו לבקשתך, נשאר לך די זמן לכתוב לרשויות ולערב גורמים מסייעים.

4. ראיון בוועדת הפטור

לקראת הראיון

חשוב ביותר שגם את וגם העדים תתכוננו לראיון בוועדת הפטור. תחשבו על השאלות שעשויים לשאול אתכם. תחשבו על התשובות שתענו. יש מי שנוח להן לנסח לעצמן תשובות בכתב ואולי גם לדון על התשובות האלו עם אנשים אחרים. **חשוב לחשוב גם על נקודות החולשה שלך. למשל, אם פנית לוועדה ברגע האחרון, חשוב שתוכלי להסביר את הדברים. אם את חושבת מראש מה לומר, התשובות שלך בוועדה יצאו הרבה יותר שוטפות ורהוטות, גם תחת הלחץ שיש שם.** אל תסתפקי בתיאור של הוועדה כפי שהוא מופיע במדריך כאן. דברי עם בחורות אחרות שהיו בוועדה בתקופה האחרונה. במיוחד חשוב שגם העדים יתכוננו לוועדה. תני לעדים שלך לקרוא את המדריך (או את החלקים הרלוונטיים שלו). שתפי אותם בתהליכים שעברו עלייך בהחלטה לסרב לשרת (לפעמים גם אנשים קרובים לא מכירים את כל ההתחבטויות שלך או את האופן המדויק שבו את מגדירה את עמדותייך). חשוב שהם יבינו מה הם האופנים שבהם הוועדה מנסה להכשיל מבקשות. בהרבה מקרים עדים נוטים לספר על האופי האינדיווידואליסטי של המבקשת ש"לא מתאימה" לצה"ל, ומזכירים רק כדרך-אגב על ההתנגדות שלה לאלימות. הוועדה לא אומרת לעדים כאלו שהם לא התבקשו להעיד על האופי של הבחורה אלא על המצפון שלה...

חשוב שהעדים ידעו עלייך כל מיני פרטים שהוועדה מצפה שידעו, אבל חברים לא תמיד יודעים. הם עשויים להצטרך לענות על שאלות כמו למה את לא רוצה להתגייס, ממת' אתם מכירים (צריך לשחזר!), אם תמיד היית "כזאת", למה את לא רוצה להתגייס, האם הם מתגייסים, מה דעתם על סרובך, מה השמות של ההורים והאחים שלך, איפה את לומדת ודברים כאלה. אין צורך לרדת לפרטים אינטימיים מדי! לא תזכו בחופשה באילת גם אם העד ידע מה צבע מברשת השיניים שלך.

הדרך הטובה ביותר להתכונן לראיון בוועדה הוא באמצעות משחקי תפקידים. קחי כמה חברות ואת העדים שלך, כשבכל משחק תפקידים כמה ישחקו את חברי הוועדה וישאלו שאלות אותך או את אחד העדים. כדי שהמשחק יהיה מוחשי יותר, כדאי לעשות אותו כש"הוועדה" יושבת מאחורי שולחן ואת או העדה יושבת מולם, מעברו השני.

אי-אפשר להדגיש יותר מדי, עד כמה משחקי תפקידים כאלו הם חשובים וחיוניים. אל תחשבי שזה טיפשי ושהוויכוחים שעשית עם חצי עולם הכינו אותך מספיק. אל תוותר' גם לעדים. מלבד זה שזו ההכנה הטובה ביותר לוועדה, זה יכול להיות גם משעשע למדי. אחרי כל משחק תפקידים כדאי לחשוב מה אפשר לשפר בהופעה שלך או של העד.

כשמגיעים

הוועדה יושבת בלשכת הגיוס בתל-השומר. סביר להניח שרוב החיילות בתל השומר בכלל לא שמעו על ועדת המצפון, לא כל שכן יודעות איפה היא יושבת. מומלץ לרשום את הוראות ההגעה שאת מקבלת בטלפון, וכשאת הולכת לאיבוד- לשאול איך מגיעים ל"מדור הפרט".

כדאי לקבוע עם העדים במקום כלשהו ולהגיע יחד לוועדה.

חשוב שגם את וגם העדים תביאו אתכם תעודות זהות, כדי שלא תהיה בעיה להיכנס וכדי להוכיח שאתם קיימים.

קחי אתך ניירות ועט (ראי הסבר להלן), ולא יזיק להביא גם את קלסר ההתכתבויות שלך – לכל מקרה.

כשמגיעים למקום צריך לחפש את הפקידה שאחראית לוועדה ולהגיד שהגעתם. הוועדה מתכנסת רק אחת לכמה זמן, כך שיש תו. הרבה פעמים יהיו בתור יחד אתכם בחורות דתיות שמבקשות פטור מטעמים של הווי משפחתי דתי. תתנהגו כמו בקופת חולים.

מי בוועדה?

האנשים השונים שהעידו בוועדות מספרים על הרכבים שונים וחסרים. שימי לב מי וכמה אנשים יש בוועדה ותרשמי לך מייד ביציאה (כמה אנשים היו, מתוכם כמה אזרחים, כמה חיילים, מה הדרגות של החיילים וכו'). את לא צריכה לדעת דרגות: תזכרי איך הן נראו ואיפה הן היו דבוקות למדים, וכד'. תמיד יש איזו חיילת בסדיר שכותבת את הפרוטוקול. לפעמים תפגשי שם את הזקנים מהחבובות, לפעמים יהיו הרוב דתיים, לפעמים יש הרכב מגוון. דמיני שאת בקורס אנתרופולוגיה.

חברי הוועדה יושבים מאחורי שולחן (בד"כ שולחן פורמייקה ירוק, מעיקרי האסתטיקה הצה"לית, אבל זה ממש לא משנה). איפשהו בחדר יש דגל (אולי הם חושבים שזה מה שיעורר בך, סוף-סוף, מעט גאוה לאומית). בשנים האחרונות זה בד"כ בחדר די גדול, כך שעשוי להיות מרחק רציני בינך לביניהם. דברי בקול רם!

כאן את מגלה כמה חשובים משחקי התפקידים שהמלצנו עליהם: חזרות וסימולציות מאד עוזרות לפעמים לעמוד במצבים לא מוכרים וקצת מאיימים, במיוחד כשמדובר בעמידה בפני בעלי סמכות.

מה עושים למבקשת?

קודם כל, מבקשים ממך להציג את עצמך/לספר על עצמך. זו ההזדמנות הראשונה (ובדרך כלל גם האחרונה) שיש לך לדבר מבלי שיקטעו אותך. יינתנו לך כמה דקות של חסד. זמן בו את אמורה להציג בקצרה את עצמך ואת ההשקפה האידיאולוגית שמונעת ממך לשרת בצבא. חשוב להכין מעין "נאום" מראש. החלק הזה של הראיון הוא חשוב, משום שהוא מאפשר לך להתבטא באופן חופשי, ומאפשר לוועדה הזדמנות לבחון אותך ואת הביטחון שלך. זה גם הזמן שלך להדגיש את הצדדים החזקים במקרה שלך (למשל, פעילות כזו או אחרת, היסטוריה משפחתית וכיוצא באלו), ואולי לגרות את חברי הוועדה לשאול שאלות בכיוונים שאת מעדיפה (בסה"כ הם עושים שוב ושוב אותם ראיונות, ואם את מציגה צד שלך שמעורר סקרנות אולי הם ילכו על זה).

אחר כך יש שאלות. הרבה פעמים השאלות מאוד תוקפניות.

נושאים ושאלות שיכולים לעלות בוועדה:

- מה היה קורה לו כולם היו כמוך? (הם לא מתכוונים לסורים – זה מחוץ לאופקים התרבותיים שלהם), אם החברים שלך צריכים להיהרג בשבילך (בשבילך?!), מה היה קורה אם לא הייתה לנו מדינה (באמת מה?). אל תיבהלי. תגידי מה שאת מאמינה בו.
- מה יקרה אם לא ישחררו אותך? אל תאיימי בהתאבדות או משהו כזה. תגידי שבכל מקרה את לא מוכנה להתגייס, ושזה יהיה בזבוז של זמן וכסף מצידם לא לשחרר אותך לאלתר.
- אבל על דברים אחרים בחיים שלך את מוכנה להתפשר. ינסו להראות לך שאת לא עקבית בטעונום שלך, ושאת עושה בחיים שלך דברים שנוגדים את ההשקפות שאת מתארת. כתיבת המכתב והעמידה בפניי הוועדה הן הזדמנויות טובות לבחון את האידיאולוגיה שלך והחליט על מה את מוכנה ולא מוכנה להתפשר, ולקבוע את אורח החיים שלך בהתאם. צריך לזכור, שהצבא הוא תופעה חברתית שלילית מהיותר קיצוניות, וזה שאת משלימה בחיים שלך עם דברים מתונים יותר, לא סותר את הסירוב שלך לשרת בצבא.
- שירות לאומי/אזרחי- עשויים לשאול אותך לגבי שרות לאומי/אזרחי. זה יכול כנראה להועיל אם תאמרי שאת שוקלת זאת (כי זה מראה שאת בחורה ערכית), אבל צריך להבהיר שזה לא בגלל חוב למדינה (הרי יש גם מדריכות חיילות בתוך הצבא, למשל) אלא כי את רוצה לעזור לאנשים במסגרת אחרת. חשוב ביותר: שירות אזרחי אינו דרך לשירות החברה שהיא "עדיפה" על שירות צבאי. שירות צבאי (לדעתנו לפחות) הוא מעשה רע, שפוגע בחברה. הוא בכלל לא אופציה לאדם מצפוני. שירות אזרחי, לעומת זאת, עשוי לעשות טוב לאנשים.
- את הולכת ברחוב ומישהו מנסה לאנוס אותך? לחברי ועדת המצפון יש רצון אובססיבי לדעת את התשובה לשאלה הזו. ואם לא לשאלה הזו אז לשאלה כמו: את מתעוררת בלילה ומגלה פורץ מכון אקדח להורים שלך. גם לך יש אקדח. מה את עושה? או: עכשיו חוליית מחבלים מנסה להגיע לת"א. הדרך היחידה למנוע מהם לבצע פיגוע זה לרדוף אחריהם ואפילו לירות בהם. אסור? או: את הולכת ברחוב ורואה בחור מכה את החברה שלו. לא תמנעי ממנו את זה בכוח? או: אם היית אזרח אנגלי במלחמת העולם השנייה, היית מתגייס לצבא או שהיית נותן להיטלר לכבוש את אנגליה? וכו' וכו' וכו'. בואו נקרא לשאלות האלו שאלות בינאריות. "שאלות בינאריות" בגלל שהן מבוססות על ההנחה שהמצבים שמתוארים בהן מאפשרים שתי אופציות ושתי אופציות בלבד: האופציה הראשונה היא שימוש באלימות. האופציה השנייה היא שיקרה משהו ממש-רע. ההנחה היא שאם נשתמש באלימות המשהו הממש-רע לא יקרה. אם לא נשתמש באלימות המשהו הממש-רע

כן יקרה. או כך או כך. אין אפשרות אחרת. עוד על השאלות האלו ותשובות אפשריות להן תמצאי [בנספח ד'](#).

ינסו לגרור אותך לאמירות שמשתלבות עם סירוב סלקטיבי או עם נוחיות בלבד. היי ערנית ואל תתפתי.

שאלות מקובלות נוספות:

- איך נהיית "כזאת"?
- נגיד שמחר כל אנשי ישראל היו הופכים לפציפיסטים – האם לא ברור לך שמיד עיראק, איראן וסוריה יתקיפו אותנו?
- למה את לא עוזבת את ישראל?
- האם תסכימי לשרת בצבא בתפקיד חברתי, ללא מדים?
- האם תהיי מוכנה לשרת במשטרה?

תתקשי על המקום שלך ותפגיני ביטחון:

חשוב לדבר בקצב הכתבה כדי שהחיילת שכותבת את הפרוטוקול תספיק לכתוב הכול, גם אם היא לא רוצה, במיוחד כשאת אומרת דברים שאת יודעת שהם חשובים.

חשוב להיות בטוחה בעצמך, ולהקריין שכנוע עמוק בעמדותייך. כדאי להיות מנומסת באורח קורקטי. זו אחת הדרכים להפגין ביטחון עצמי.

אם קוטעים אותך באמצע תשובה חשובה, תגידי "אני רוצה קודם לסיים את מה שהתחלתי" או "בבקשה אל תקטעו אותי באמצע" ותשלימי את הדברים שלך בקצב האיטי שיאפשר לחיילת לכתוב.

אם את מרגישה שמנסים להכניס לך דברים לפה, את יכולה לומר (בקצב הכתבה!) "אתם מנסים להכניס לי דברים לפה" ולהסביר את עצמך מחדש.

אם שואלים אותך שוב ושוב על הקושי שלך להסתגל למסגרות או על ההתנגדות שלך לכיבוש, הם מנסים כנראה לבנות לעצמם אליבי שיאפשר לדחות את הבקשה שלך כנובעת מקשיי הסתגלות או מ"סרבנות סקלטיבית". את יכולה לשים את הקלפים על השולחן "אתם מנסים לטעון שאני מתנגדת לשירות בגלל... זה לא נכון. אני מתנגדת למהותו של כל צבא, וממילא אני מתנגדת לפעולות של צה"ל. הרי צה"ל מממש בצורה חריפה ביותר את העיקרון האלים שמגולם גם בצבא שווייץ. אבל ההתנגדות שלי היא אוניברסלית וצה"ל הוא רק דוגמה למה שאני מתנגדת לו." לאט-לאט. בקצב הכתבה. בהרבה ביטחון עצמי.

אל תתנצלי על אמונותייך. אם תזכרי היטב שאת צודקת, הם ישימו לב שכך את חושבת. יגידו לך שאת קיצונית? תעני שאת צודקת, או שהצבא הוא מסגרת קיצונית.

עשויים לנסות להכניס אותך לוויכוחים מופשטים, לדיונים היסטוריים, לדין-ודברים במושגים פילוסופיים תיאורטיים – אם את לא מרגישה נוח בסוג כזה של שיחה, את יכולה להחזיר את הדברים למקום שבו נוח לך "זה נשמע מרתק, אבל אני לא מכירה טוב את ההיסטוריה של מלחמת מאה השנים. מה שאני יודעת, מנסיון החיים שלי, זה שמבחינתי צבא ואלימות..." או "תראי, אני לא שוחה במושגים האלו. אני אגיד את זה במלים שלי..." וכדומה.

אל תיבהלי מהוועדה. התפקיד שלהם הוא לברר אם יש לך מצפון, והם עושים זאת בדרכם החובבנית והמרושעת. אין מקום לבזבז עליהם כעס, ובטח שלא פחד.

הרבה מהדברים שצינינו לגבי מה שצריך ולא צריך להיות במכתב, נכון גם לגבי מה שצריך ולא צריך לומר בוועדה.

איך שאת יוצאת מחדר הוועדה תרשמי לעצמך מה השאלות ששאלו אותך ומה ענית. זה יהיה מאד חשוב לערער, שייתכן שתצטרכי להגיש מאוחר יותר. תכתבי בדיוק מרבי מה שאלו אותך, מה ענית, כמה אנשים היו בחדר וכל פרט נוסף שנראה לך רלוונטי.

מה עושים לעדים?

אחרי ההופעה שלך בפני הוועדה, העדים מוזמנים לחדר. לפעמים מסתפקים באחד מהם. לפעמים מזמינים אותם לפניך. לפעמים העדים נשאלים רק איך הם מכירים אותך ושום דבר עלייך ממש. לפעמים הוועדה שוכחת לגמרי שלא העדים ביקשו את הפטור, ומנהלת איתם ויכוחים אידיאולוגיים

ארוכים. לפעמים שואלים אותם על הדעות שלך (שזה מה שהם אמורים לעשות). לפעמים שואלים אותם מה הם חושבים שתעשי אם לא ישחררו אותך. בקיצור: כל השאלות שיש שם למעלה. לפעמים הועדה תתחיל לשאול את העדים שאלות על עמדותיהם - העדים שם בשבילך להעיד על השקפת עולמך, ואין שום סיבה בעולם שהם ישתפו פעולה עם הניסיונות העיקשים של הצבא לגרור אותם לשיחות על פוליטיקה.

חשוב שהעדים יהיו אנשים שמכירים אותך. העמדות בהם מחזיקים העדים לא משנות, הם יכולים להיות סרבנים או אנשי צבא. אם העדים לא מסכימים איתך זה אפילו מחזק את העובדה שהגעת אל הרעיונות האלה בעצמה. חשוב לבחור עדים רהוטים שיוכלו להתמודד עם תמרונים.

הורים יכולים להיות עדים מוצלחים מאוד, אם הם עומדים מאחוריך. זה יכול להיות הורה שבעצמה היא מאוד רדיקלית ותתקוף את הוועדה (ילדים של "בוגדים מקצועיים" השתחררו בחטף ממש). זה יכול להיות הורה שיסביר לוועדה בכאב אמיתי שזאת העמדה של הבת, ושאחרי שנים של ניסיונות הוא יכול להעיד שאין סיכוי להזיז אותך. הורים עשויים להיות עדים בעייתיים אם הם נוטים להסתכל בהשקפות המצפוניות שלך במבט פסיכולוגיסטי: הם עלולים ליפול בפח של עדות לפיה את "לא מתאימה למסגרת צבאית, ולמה שלא ייתנו לך לשרת בשירות לאומי". זו לא אמירה מוצלחת, כי מה שאת צריכה להוכיח זה שאת מנועה מצפונית מלשרת בצבא, לא שאת לא מתאימה. עד אחד הורה והשני שותף לדרך בגילך זה צירוף לא רע. כמובן: חשוב שההורה שתבחרי הוא זה שתומך בך יותר, ובעיקר: שהוא יותר רהוט ובעל ביטחון בדיבור מול ועדה כזו.

אחרי שהעדים יוצאים, תבקשי מהם לכתוב, או שתכתבי מפייהם, מה שאלו אותם ומה הם ענו (כמה שיותר מפורט ומדויק).

5. התשובה

תוך זמן מה (בערך שבועיים) תקבלי בדואר מכתב מוועדת הפטור. בחלק מהמקרים יבשרו לך שבקשתך התקבלה ואת פטורה משרות ביטחון. בחלק מהמקרים יכתבו לך, כי הוועדה לא השתכנעה שטעמים שבמצפון מונעים ממך לשרת בצבא.

מניסיוננו, פעמים רבות מי שנדחות על ידי ועדת המצפון מקבלות בדואר הודעה כי הן פטורות משירות צבאי מטעמים של עודף בכוח אדם, אי-התאמה או פטור משונה אחר. גם אם לא קיבלת הודעה כזו, תמיד יש באפשרותך לערער על ההחלטה שהתקבלה.

לפעמים מודיעים שבשלב זה בקשתך נדחית, או שבשלב זה אין החלטה, וידחו לך את הגיוס לתקופה של שנה (נניח) ואז יעשו ועדה נוספת. בד"כ המשמעות של זה היא שהם לא בטוחים אם ההשקפות שאת מציגה הן אמיתיות או שאת סתם מנסה להתחמק מטעמים אגואיסטיים. אם במהלך השנה הזו את עושה שירות לטובת החברה, זה יסיר את הספקות שלהם.

אם שני אלה לא קורים את יכולה לנסות לערער על ההחלטה, לפנות לאפיקי שחרור אחרים, או להתעקש על הסירוב שלך (ולהסתכן בכליאה).

בכל מקרה, אם איתרע מזלך ולא קיבלת את הפטור המיוחל, פני ל"פרופיל חדש".

נספח א' – רשימת כתובות וטלפונים

ארגונים

פרופיל חדש – ת.ד. 3454, רמת השרון 47100 / תא קולי: 035160119 דוא"ל:
info@newprofile.org, אינטרנט: www.newprofile.org

האגודה לזכויות האזרח בישראל – ת.ד. 35401, ירושלים 91354 / טלפון: 02-6521218
עמותת סרבני מצפון בישראל – ת.ד. 15125, באר-שבע 84120

גורמים צבאיים

שר הביטחון – מר _____, משרד הביטחון, קפלן 37, תל-אביב 61909, טל: 036934114 פקס:
036976218 או 036962757 או 036916940 או 036917915-יפו / טלפון (לא, הוא לא עונה
אישית. עונים הפקידים של הלשכה): 036934114 / פקס: 036962757

האחראית על ועדות המצפון במדור הפרט- 03-7374946

לשכות הגיוס: תל השומר - 03-7388888

חיפה – 04-8600700

באר שבע – 08-6298888

ירושלים – 02-5007000

טבריה – 04-6729888

גורמים נוספים עמותת "שלומית" (שרות לאומי / קהילתי) – 035224008

נספח ב' - יסודות ההתכתבות הפורמאלית

כללי מבוא

התכתבות רשמית היא אומנות. לעתים אפילו אמנות. נחותה לפי טיבה ולפי קהל היעד שלה, ובכל זאת ניתן להגיע בה לגבהים מסוימים. איננו מתיימרות להיות גאוניות גדולות בתחום תרבותי עמוק זה, ובכל זאת: כמה טיפים בסיסיים.

אילוץ הצורה

כמו בז'אנרים ספרותיים מסוימים, במכתב הרשמי ישנם מספר אילוצים צורניים.

אם אינך כותבת על נייר מכתבים רשמי, עליך לציין את שמך וכתובתך, ורצוי גם מספר הטלפון, בפינה השמאלית העליונה של המכתב. בהתכתבות עם הצבא חשוב שתציין את מספר תעודת הזהות שלך, כי כך הן יקשרו בין המכתב לבין התיק האישי שיש לך בלשכה.

מתחת לשם ולכתובת, גם בפינה השמאלית העליונה יש לציין את התאריך (יום, חודש ושנה).

את המכותבת, תוארה וכתובתה כותבים מצד ימין, מתחת למלה "לכבוד".

הדבר הבא הוא פניה: "שלום רב", "א.ג.נ.", "סא"ל לפשיץ הנכבדה".

מתחת לזה מופיע הנדון. המלה "הנדון": ואחריה כותרת המכתב עם קו תחתי.

מתחת לנדון, יש לציין את הסימוכין של הנמען (אם כבר הייתה לכם התכתבות קודמת אתו). את הסימוכין של הנמען תמצאו בד"כ בין הדברים המופיעים אצלו בפינה השמאלית העליונה של המכתב. הדרך לכתוב את הסימוכין מגוונת. למשל: "מכתבך אפ/22 – 555 מתאריך 35.5.1789" כלומר גם רושמים את הקוד שלו וגם את תאריך המכתב שלו. אם זה מכתב שהוא חלק משורה של התכתבויות יש לציין את הסימוכין של כל מכתבי הצד השני, ואת תאריכי המכתבים שלך. אם יש יותר מצד אחד להתכתבות, וצד שלישי כתב מכתב בעל חשיבות, רצוי לציין גם את הסימוכין שלו "מכתבך... מכתבו של שר הביטחון... מכתבי...". הסימוכין מאפשרים למכותב למצוא את ההתכתבות הקודמת בתוך יום התיקים והניירת שבמשרד.

יש שממרכזים את הנדון ואת הסימוכין.

אחרים מסתפקים בכניסה ימנית, החל מהשורה שמתחת לנדון, באופן שהתחלות השורה יתיישרו מתחת לכותרת. כמו בדוגמא להלן:

הנדון: בקשתי לגיוס מוקדם

מכתבך... מכתבי...

מתחת לכל אלו בא גוף המכתב. כדי לעשות אותו רשמי מאוד נהוג למספר סעיפים. אפשר למספר כל פסקה, ואפשר שתחת מספר אחד יופיעו כמה פסקאות, שקשורות זו לזו מבחינת הנושא. לנוסח רשמי פחות, וגם תקיף פחות, מוטב לא למספר. הכול תלוי בדימוי שאתן מבקשות להשיג.

במכתב ארוך רצוי להכניס כותרות, על מנת להקל על ההתמצאות ולמקד את הקורא.

אם מזכירים מסמך שאין בידי הצד השני, או שחושבים שהוא יתעצל לחפש, יש לצרף אותו ולציין זאת במקום הרלוונטי. הנהוג שלי, שנראה לי טוב, הוא לציין זאת בפסקה נפרדת, בתוך אותו סעיף ממוספר. לדוגמא:

כפי שנאמר בפקודות מטכ"ל (סעיף 7.6.2) "מפקד לשכת גיוס הוא לא יותר מאשר נציג זוטרי של מנגנון דיכוי חברתי". העתק מהקטע הרלוונטי מפקודות מטכ"ל מצ"ב.

"מצ"ב" זה ראשי תיבות של "מצורף בזה". יש המעדיפים "מצורף" (ואז הנוסח יהיה "מצורף העתק מהקטע הרלוונטי...") או "נספח למכתבי" וכדומה.

בסוף גוף המכתב באה החתימה. יש הנוהגים לעשות כניסה ימנית עמוקה לצורך זה, ויש הנוהגים להישאר צמודים לשוליים הימניים. "בכבוד רב", הוא נוסח מקובל ומרוחק, ואינו מסגיר כבוד אמיתי כלשהו. לנוסח פחות פורמאלי טוב "בברכה".

יש להדפיס את שמכם, ולחתום (בעט, רצוי כחול) מעל השם המודפס.

מתחת לחתימה, מיושר לימין, יש לציין את רשימת הנספחים מתחת למלה "לוט:" או "מצורפים:" או "מצ"ב:" וכדומה.

מתחת לזה, תחת המלה "העתקים:" יש לציין את רשימת מי שיקבלו העתקים (וכמובן אפשר לשלוח גם למי שלא ברשימה). אין צורך, אבל אפשר, לציין את כתובותיהם.

יש אנשים עם מחשבים עמוסים, שמציינים בקטן, בתחתית הדף את מיקום הקובץ במחשב.

ולסיכום פרק צורני זה – דוגמא:

אהרון הדני

עולי הגרדום 7

תל-קדושים 24680

טלפון: 03-9876543

33 באפריל, 2708

לכבוד רא"ל חניטה דגני

הרמטכ"ל

המטה הכללי

הקריה באר- שבע

שלום רב,

הנדון: ביטול מצב החירום

מכתבך: מח22 - /7689 מתאריך 15.4.08

מכתביי מהתאריכים 10.9.07, 15.10.07, 26.12.07

1. ....

2. ....

3. ....

בכבוד רב, אהרון הדני

מצ"ב: ...

העתקים: ...

נספח ג: השינוי בפרשנות לחוק שרות בטחון בעקבות בג"צ מילוא.

בשנת 2004 הגישה לאורה מילוא, בתמיכת פרופיל חדש, עתירה לבג"צ בבקשה שיורה לצבא לפטור אותה משרות צבאי עקב סירובה לשרת בצבא כובש. עד אותו זמן וועדת המצפון לנשים, שפעלה על בסיס סעיף 39(ג) לחוק שרות בטחון, פטרה רק נשים שהצהירו על סירוב מטעמי פציפיזם. בעתירה לבג"צ טענה לאורה שסעיף 39(ג) לחוק שרות בטחון (" יוצא-צבא, אשה, שהוכיחה באופן שנקבע בתקנות לרשות שנקבעה על פיהן, כי טעמים שבמצפון או טעמים שבהווי משפחתי דתי מונעים אותה מלשרת בשירות בטחון, פטורה מחובת אותו שירות.") אינו מוגבל רק לסירוב מטעמי פציפיזם ואמור לאפשר גם למי שמסרבת מטעמי התנגדות מצפונית לכיבוש להשתחרר. השופטות לא רק שדחו את העתירה, אלא הגדילו לעשות ובחרו לפרש מחדש את סעיף 39(ג). לפי הפרשנות החדשה של בג"צ, סעיף זה מתייחס בעצם רק להווי משפחתי דתי.

מה זה אומר מבחינת הצבא? בעקבות הפרשנות החדשה שהצבא מיהר לאמץ, סעיף 39(ג) שעד אז שימש כבסיס לפטור מטעמי מצפון לנשים תקף כעת רק לנשים דתיות. נשים שטעמי מצפון אחרים (רק פציפיזם, לפי ההגדרה הצרה של הצבא לטעמי מצפון) מביאים אותן לסרב לשרת בצבא אמורות מעתה לפנות בבקשה לפטור על פי סעיף 36, הסעיף שמשמש לפטירת גברים משרות צבאי מטעמי מצפון. סעיף 36 ("שר הבטחון רשאי בצו, אם ראה לעשות כן מטעמים הקשורים בהיקף הכוחות הסדירים או כוחות המילואים של צבא-הגנה לישראל, או מטעמים הקשורים בצרכי החינוך, ההתיישבות הבטחונית או המשק הלאומי, או מטעמי משפחה או מטעמים אחרים - (1) לפטור יוצא-צבא מחובת שירות סדיר, או להפחית את תקופת שירותו") הוא סעיף בעייתי יותר כי הוא לא כולל הכרה מפורשת במצפון כעילה לפטור (הפטור מטעמי מצפון ניתן על בסיס "טעמים אחרים") ולא כולל תקנות שמסדירות את עבודת הוועדה, כשהחשובות שבהן הן התקנה שמעכבת את הליכי הגיוס עד לבירור העניין בוועדה, והזכות לוועדת ערר. ולמי שחושבת שלהשוות ככה את מצבם של הנשים לגברים זה פמיניסטי נאמר רק שהסטנדרט המשפטי הוא להשוות לפי מי שמצבו טוב יותר, שזכויותיו מוכרות במפורש ומוגנות יותר, לא לפגוע בזכויות בשם השיוויון.

מה זה אומר מבחינתנו? עמדתנו היא שפרשנות פרוקצ'ה (השופטת שכתבה את הפרשנות החדשה) לסעיף 39(ג) אינה סבירה ושעדיף להתעלם ממנה ככל האפשר ולדבוק בפרשנות הקודמת. זה אומר שאנחנו עדיין ממליצות לנשים שפונות לוועדה לכתוב שהן פונות "לפי סעיף 39(ג) לחוק שרות הביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו 1986" ולא לפי סעיף 36, גם כשהצבא מתעקש שהסעיף הרלוונטי הוא סעיף 36. להתעקש על שחרור לפי סעיף 39(ג) לא מחזיר לך את הזכות להמנע מצו ראשון עד לתום ההליכים בוועדה, לא מחזיר לך זכות אוטומטית לוועדת ערר, ולא מקנה לך זכות מפורשת להשתחרר מטעמי מצפון אלא רק, כמו הגברים, מטעמים אחרים לפי שיקול דעתו של שר הביטחון, אבל יש בכך עמדה הצהרתית חשובה שפרשנות פרוקצ'ה אינה מקובלת עלינו.

מה זה אומר מבחינתך? לא הרבה. אולי כדאי שתדעי לפחות על חלק מהמנגנון המשפטי שעומד מאחורי הפניה לוועדת המצפון. בפועל זה לא ישנה אם תכתבי לפי סעיף 39(ג), לפי סעיף 36, או שלא תכתבי כלל את הסעיף.

נספח ד – "את הולכת ברחוב ומישהו מנסה לאנוס אותך"

מה תעשי?

לחברי ועדת המצפון יש רצון אובססיבי לדעת את התשובה לשאלה הזו.

ואם לא לשאלה הזו אז לשאלה כמו: את מתעוררת בלילה ומגלה פורץ מכון אקדח להורים שלך. גם לך יש אקדח. מה את עושה? או: עכשיו חוליית מחבלים מנסה להגיע לת"א. הדרך היחידה למנוע מהם לבצע פיגוע זה לרדוף אחריהם ואפילו לירות בהם. אסור? או: את הולכת ברחוב ורואה בחור מכה את החברה שלו. לא תמנעי ממנו את זה בכוח? או: אם היית אזרח אנגלי במלחמת העולם השנייה, היית מתגייס לצבא או שהיית נותן להיטלר לכבוש את אנגליה? וכו' וכו' וכו'.

בואו נקרא לשאלות האלו שאלות בינאריות. "שאלות בינאריות" בגלל שהן מבוססות על ההנחה שהמצבים שמתוארים בהן מאפשרים שתי אופציות ושתי אופציות בלבד: האופציה הראשונה היא שימוש באלימות. האופציה השנייה היא שיקרה משהו ממש-רע. ההנחה היא שאם נשתמש באלימות המשהו הממש-רע לא יקרה. אם לא נשתמש באלימות המשהו הממש-רע כן יקרה. או כך או כך. אין אפשרות אחרת.

כשמסתכלים במבנה הזה של השאלות הבינאריות, מייד מתברר מה סוגי התשובות האפשריות להן:

סוג תשובה אחד הוא לערער את ההנחה שאם נשתמש באלימות נצליח למנוע את המשהו הממש-רע. אם אני אכה את הבחור שמכה את חברתו, גם אני אחטוף מכות, ובנוסף זה גם ילבה את התוקפנות שלו. וגם אם אולי אני אפסיק את המכות המסוימות האלו, את הסיטואציה של הבחורה המוכה אני לא אפתור, ואולי הוא אפילו יתנקם בה אחר-כך. לא בטוח שהפורץ יהרוג את ההורים שלי, אבל אם הוא ירגיש בסכנת חיים הסיטואציה עלולה להתדרדר. כשאני יורה בחדר השינה באמצע הלילה, דקה אחרי שהתעוררתי מהשינה, יש גם סיכוי טוב שהכדור יפגע בהורים שלי או ישירות או אחרי שיינתז חזרה מהקיר. יש סיכוי גבוה שברגע שאני פותח באש, הפורצים גם יפתחו באש ויפגעו בהורים שלי לפני שאנטרל אותם אם בכלל אצליח בכך. ביחסי הכוח בין אדם תמים לבין אדם תוקפן, ההנחה שהאדם התמים יהיה חזק יותר בשדה של הפעלת כוח פיסי היא הנחה מוזרה מאוד. רוב הסיכויים שהניסיון של אדם כזה להתגונן בכוח פיסי יהיו במקרה הטוב פתטיים. עדיף לחפש שדה פעולה שבו יש לנו יתרון יחסי.

סוג תשובה שני הוא לערער את ההנחה שאין דרך למנוע את המשהו הממש-רע שלא באלימות. ברוב המקרים הרבה יותר עדיף לברוח מהאנס, או לצרוח, או להגיד "מה אמא שלך היתה חושבת אם היא היתה רואה אותך" מאשר להתחיל להכות אותו. הרבה יותר יעיל ליצור קשר עם הבחורה המוכה, ולנסות למצוא פתרון עומק למערכת היחסים הנצלנית מאשר להחטיף מכות לבחור ולהסתלק. בחברה שאין בה פערים חריפים ונטיה לאלימות, יהיו פחות מקרים שפורצים מאיימים בנשק על ההורים שלי (וגם בסיטואציה הזו, עדיף ללכת לפי ההנחה שמקבלים פקידים בבנקים – תנו להם את הכסף ושיסתלקו). אירועים של חטיפה מסתיימים בד"כ ללא נפגעים אם יש צוות מ"מ מוצלח, בעוד שפריצה בכוח בד"כ מותירה נפגעים. אם הייתי אזרח אנגלי במלחמת העולם השנייה הייתי מצטרף לצלב האדום או מנסה להבריא את הגבולות עם יהודים. גם אם הירי יצליח לחסל עשרים חוליות מחבלים, כל מחבל שיהרג כך יהפוך לדמות מופת שבעקבותיה יבואו אלף אחרים כמו המטאטאים בשוליית הקוסם.

קו נוסף, שהוא בעצם המשך של הקווים הקודמים, עניינו בכך שאלימות היא בכל מקרה לא פתרון בטוח הארוך, שכן אלימות מטפחת אלימות וגוררת אותה. גם אם בטווח הקצר יש אשליה שהיא מהווה פתרון, בטווח הארוך היא רק מחזקת את המשהו הממש רע שקורה. בניסוח מתרבות אחרת, אפשר לומר שמעשים אלימים יוצרים קרמה שלילית, שבתורה יוצרת אלימות נוספת. אפשר להסביר לחברי הוועדה בעדינות, שאולי הם יתקשו להבין את זה בגלל הסוציאליזציה שלהם ובגלל שהם מושקעים כל-כך בצבא וכל ההוויה שלהם מבוססת על ההנחה ש"אם לא ילך בכוח ילך ביותר כוח". אבל מציאות החיים מוכיחה להפך. הבחירה שלנו להפעיל אלימות לפתור בעיות רק מחזקת את כדור השלג של האלימות בחברה. אם כל אדם יחזיק אקדח להגנה עצמית, יהיו יותר פשעי ירי (ראו מה קורה כשנותנים אקדחים למאבטחים). כל פריצה תהפוך לקרב יריות. גם אם האלימות שלי תצליח להניס את האנס כי אני טיפוסה שרירית ומחזיקה אלה – הוא רק יאגור בתוכו יותר תחושות נחיתות ותוקפנות ויגביר את מעשיו. הדרישה להתחמש כדי להתגונן מתוקפנות של "הצד השני" יוצרת מרוץ התחמשות והופכת את האלימות במלחמות להרסנית יותר ויותר. ההתמודדות עם תופעת האלימות צריכה להיות כזו שעוצרת את מעגל השוטה של האלימות. הפתרון לאלימות ברמה הכוללת חייב להיות מערכת ובלתי-אליים, פתרון שעוקר את שורשי האלימות. הפתרון לאלימות במקרים

קונקרטיים לא יכול להיות כזה שעומד בסתירה עם הפתרון הכולל, אחרת הוא חותר תחת הפתרון הכולל. (אם מפרידים בין מה שצריך להיות הפתרון הכולל לבין מה שאנחנו עושים במקרה אישי, ספציפי, תחת לחץ מידי, אז גם אי-אפשר להקיש מהגנה עצמית פרטית לעניין השירות בצבא – אבל תיכף אתייחס לקו הטיעון הזה).

חברי הוועדה מאוד לא אוהבים שמתווכחים עם ההנחות שלהם לגבי המציאות. בשאלה על האנס שתוקף אותי, אם אצחק ואגיד "אתם רוצים שאני אתאבק אתו, ראיתם איך אני נראה? אני אנסה לברוח" הם יגידו "אבל נניח שיש לך אקדח, ואתה במבוי סתום ואין לאן לברוח". אם אענה שלפי התיאור שלהם רוב הסיכויים שאם אני אנסה לשלוף את האקדח, אני בכלל לא אצליח לכוון, ורוב הסיכויים שייקחו אותי ובסוף לא רק יאנסו אותי אלא גם ירצחו אותי, ייקחו את האקדח ויהרגו גם אחרים, כך שעדיף שאסתיר את קיומו, אז הם אולי יענו לי ש"נניח שאתה יכול ללחוץ על כפתור והם יתפוצצו". אני יכול לענות על זה שאם זה יקרה בטח גם אני אפגע בפיצוץ, ובכלל, אם הם לא שמו לב, זו הנחה קצת מוזרה.

אותו דבר הם יכולים להגיד ש"נניח שאתה אומר להם שאמא שלהם היתה מתביישת בהם וזה לא מזיז להם, מה תעשה?" אז אני יכול להציע הצעות אחרות, והם יגידו שהן לא יעזרו, ואז אני יכול להגיד "טוב, אז אם מניחים שכל זה ייכשל, למה להניח שאם אני אנסה להשכיב לארץ חמישה בריונים זה כן יעזור?".

צריך לזכור, שיכולים להיות גם מצבים שבהם אנחנו חסרי אונים מול הרוע, והשאלה היחידה היא איך לא אם אנחנו נפגעים אלא איך. מבחינת חברי הוועדה אדם שנושך וצובת ובוטט הציל את כבודו גם אם הפגיעה בו היא אותה פגיעה או חריפה יותר. אבל הרבה אנשים יחשבו שאדם ששומר על צלילות ועל אי-אלימות הוא זה ששומר על כבודו. בגוף שלי אפשר לפגוע אבל לא באינטגרטי המוסרי שלי. אפשר להצביע למשל, בהקשר הזה, על הפילוסופיה הסטואית או על סיפורים יהודיים על מוות על קידוש השם.

אפשר גם להעמיד את חברי הוועדה על המבנה של השאלה שלהם "אתם מניחים שהפתרון היעיל היחיד לסיטואציות כאלו הוא אלים, ואני מאמין שהפתרון היעיל היחיד לסיטואציות כאלו הוא לא אלים. זה בדיוק ההבדל בינינו."

לטענה של חברי הוועדה שהבחירה שלא להפעיל אלימות היא בחירה בלתי-מוסרית, ושאנחנו נהיה אשמים בזה שהבחורה תיאנס, הורינו ירצחו, אוטובוס יתפוצץ במרכז ת"א ושישה מיליון יהודים יושמדו בגז, אפשר לענות שבדיוק את הדברים הללו אנחנו מנסים למנוע בסירוב שלנו להתגייס לצבא. אנחנו מאמינים ששירות צבאי מחזק את האלימות גם בתוך החברה וגם בין החברה שלנו לחברות אחרות. אם אנחנו רוצים למנוע מאנשים להפוך לפורצים, לאנשים ולקלגסים נאצים אנחנו צריכים ליצור חברה שבה אלימות היא בכלל לא מוצא לגיטימי לסיטואציות. הצבא הוא אלים ונותן לגיטימציה לאלימות. אם אונסים אותי ברחוב, זה בין היתר בגלל אנשים כמו חברי הוועדה שמשתפים פעולה עם מסגרת כמו הצבא. אם היטלר השמיד שישה מיליון יהודים, זה בין היתר בגלל המון פטריטים גרמנים שלא הסכימו בחלקם עם המדיניות האנטישמית אבל כמו חברי הוועדה היו משוכנעים שעליהם לשרת את המולדת.

סוג אחר של תשובה הוא לערער על ההנחה שביסוד השאלות, לפיה האלימות כלפי א' עדיפה על האלימות כלפי ב'. מה אני יודע על האנס, על הפורצים, על האזרח בדרזדן שהפצצה שלי תיפול על ביתו? למה לצאת מההנחה שעדיף שהם ימותו או ייפגעו? למה החיים של חייל ישראלי שביצע פשעי מלחמה ועכשיו נוסע בקו 5 יקרים יותר מהחיים של לוחמי שחרור פלסטינים המנסים לבצע פשע נגד האנושות? למה לפורץ שרוצה לירות בהורים שלי מגיע למות, ולהורים שלי, שאוכלים חיות שחוטות ומקיימים את רמת החיים המערבית שלהם על-חשבונם של ילדים שמתים יום-יום בעולם השלישי מגיע לחיות? לא כל אחת תסכים, כמובן, עם הטיעון הזה (או עם התשובות הקודמות). אני מוסיף ממנו כי בחלק מהמקרים הטיעון הזה יוצר סימטריה שאני אישית לא אוהב בין תוקפן לקורבן. אבל אני בהחלט מבין את מי שמאמינה בו, כי ככל שמסתכלים בסיטואציות יותר מרחוק החלוקה לקורבן ותוקפן מיטשטשת וכולנו הופכים להיות ילדים מתבגרים שלכודים במציאות בלתי נסבלת ובמקום לפתור אותה בוועטים אחד בשני.

לא תמיד קל לחשוב בשאלה קונקרטית ותחת לחץ על הפתרון הלא אלים, על האופי המופרך של הפתרון האלים או על הנזקים שפתרון אלים יוביל אליהם. אבל חשוב לזהות את השאלות הבינאריות ואת המבנה שלהן (או אי-אלימות שתגרור אסון או אלימות שתושיע אותנו) ולחפש תשובות באחד משלושת הכיוונים האלו. גם אם לא עולה רעיון קונקרטי אפשר תמיד להסביר לוועדה שהם יוצאים מהנחה שהפתרון היחיד לסיטואציה הוא פתרון אלים. אבל אלימות גוררת אלימות וצריך להימנע

מלהשתמש בה. אני משוכנע שאפשר למצוא פתרון בלתי-אלימים כדי למנוע את האלימות גם בטווח הקצר (גם אם בשניה זו לא עולה לי רעיון לזה), וברור לי שפתרון העומק שהיה מונע את הסיטואציה מלכתחילה היה צמצום האלימות בעולם בכלל. כמו חברי הוועדה אני גדלתי בחברה אלימה, ולמרות שחונכתי בצורה אחרת, אני מודה שיש בי שרידים של אינסטינקטים אלימים שאני נאבק בהם. אני יכול רק להתפלל שגם אם אבוא במבחן קשה אצליח להתגבר על היצר האלים ולצאת מהסיטואציה בלי להפעיל אלימות, שאני משוכנע שרק תזיק לי ולאחרים.

כפי שכבר רמזתי, יש שמנסות להבחין בין אלימות מוסדית, מתוכננת מראש ומאורגנת לבין תגובה אלימה ספונטנית להתקפה. הבעיה באבחנה הזו, שמאוד קל בטיעונים מופשטים ומנותקים מהמציאות לערער אותה. (מנסים לאנוס אותך, תכי? גם תרימי מקל מהרצפה כדי להכות? וכשאת עוברת ברחוב שנראה מסוכן אולי תצטיידי במקל מראש? ותלכי לקורס קרב מגע? וקורס ירי? וכו' וכו'). כמובן, שזה תרגיל רטורי מטופש – הרי בכל אבחנה בעולם יש מצבי ביניים. ולמרות האפור אנחנו יודעים מה זה שחור ומה זה לבן. אבל בד"כ זה סוג טיעון שקשה ללכת אתו להתמודדות עם חברי הוועדה, ולתחושתו הוא לא מבטיח בכלל פטור.

בוודאי יש גם תשובות נוספות וגישות אחרות. מבחינה רעיונית התשובה צריכה להיות בהתאם למה שכל אחת ואחת מאמינה. אבל כדי לגבש את התשובה חשוב להבין את התרגיל הרטורי המרושע שעומד מאחורי השאלה.